

C A P. I.

Si quis enim alterna fidei iustificatione obligatos sumat aliquos: si quidem non adiudicet opere & unum horum in solidum teneri: omnes ex aequo conventionem sustinere. Si vero aliquid etiam tale adiudicatur, servari quidem pacatum: non tamen mox ab initio unumquemque in solidum exigi: sed interim secundum partem qua unusquisque obligatus est: cedere autem eum & contra reliquos actionem, si & idonei sunt, & in eo loco, & si hoc ita se habere videatur: si quidem idonei sunt, & praesentes inveniantur, illos periculi complete, (singulis in propria parte) quod sub altera promulgatione creditum est, aut ex quo omnia obligati sunt, & non commune debitum, proprium cuiuspiam heri onus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur, five omnes, five quidam: five in partem, five in solidum, five absentes forte: in illud tenere, quod accipere ab aliis non potuit. Sic enim & illis servabitur passionis modus, & nullum sustinebit dammum auctor, licet aliquid inter se illi pugnerit ignorante isto qui habet eos obligatos: & unusquisque tenebitur in id quod ab initio scriperit, artibus aut dolis, aut transactionibus prævaricari quæ constituta sunt, non sinendus. **§. 1.** Sin autem in iisdem

commorientur utique aut omnes locis: sanctius negotii judicem deducere illos mox, & communiter examinare negotiorum, communiter autem inferre sententiam. Sic enim & rei omnes obligabuntur: & substantia eorum qualitas examinabitur: & debitum similiter quidem secundum iustitiam, similiter autem secundum legum ordinem procedet. **§. 2.** Si autem non administrator sit causa iudex, sed alter aliquis, damus licentiam aut hic competenti iudicii interpellationem sufficiunt, aut in provinciis, his denunciatis clarissimo praefidi; aut competenti iudicii cogere per suum officium & illos interest litigii & partem ejus fieri: ut nullum impedimentum huic nostrae legi fiat. his omnibus incipientibus in contrahibis sequentis temporis, & ab hujus legis dispositione: quod autem ante eam præteriit, positis pro his relinquimus legibus.

E P I L O G U S.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua quoque celitudo operi effectuque contradere fessinet. Dat. 15. Kal. Januar. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno 13. ARIONE V. C. CONS.

1. Hinc sumpta est Authentica, Hor. ita, Cod. de duabus reis. **2.** Dubios simul obligatis, si non fuerit adiectum, ut in solidum tenerentur, tacite intelliguntur teneri ex aequo. **3.** Qui in solidum cum alio obligatus est, corroe idoneo & praesente in solidum conveniri non potest: non idoneo vel absente conveniri potest, leg. 26.1. ff. de fideiuss. l. 10. Cod. de fideiuss. §. 3. Inist. de fideiuss. & ita abrogatur lex 47. in fin. ff. lecasi. l. 2. 3. §. 1. ff. de duob. reis. l. 2. 3. Cod. ed. **4.** Beneficium est epif. D. Adriani, quod hic extenderit ad correes principales, de quo vid. l. ult. C. de consti. l. 26. ff. de fideiuss. §. 4. Inist. de fideiuss. add. Paulum l. tit. 20. cap. unic.

COLLATIO OCTAVA.

TIT. I.
DE TEMPORE NON SOLUTÆ PECUNIA
SUPER DOTE. 2
NOVELLA CONSTI. C.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriofiss. per Orientem prætoriorum prefecito, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

P RÆFATI O.

Omnes pecunie non numeratae replicationes 3 subjectas 4 in aliquibus casibus non 5 examinatas nostra reliquerunt leges: sed prolixitatem earum & effusionem abbreviavimus, ne haec negligencia aut calliditate forsan negotio 6 fruantur homines, & causas præbeant alii: non enim sub æqualitate semper probations erunt eas exhibere volentibus: multa quoque tempus refutat. Quapropter benefacientes abbreviavimus in quibusdam casibus pecunie non numeratae querelas, quas licet ex iis quæ a nobis jam lancita sunt, colligere. Quia enim 7 tempus matrimonii dabatur viris, donec matrimonium constaret, queri de non data dote: interpositio quoque major facta est etiam post mortem virorum, ut & post repudium intra 8 annum daretur querela: ideo existimavimus brevi & compendiosa lege velocius facere & pecunie non numeratae super dote querelam, & liberare a probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

C A P. I.

De 9 dote non numerata.

SIt ergo annis duobus 10 solummodo habeat aliquis uxorem, aut etiam his temporibus minus, & non accipiat dote: nihil ex taciturnitate vir lædatur: neque heredes viri, licet tacerit ille, sed intra 11 annum alium querela moueat, brevitas enim matrimonii ad hanc nos legislationem vocat. Si vero magis biennio tempus, minus autem decennio matrimonium pretendatur: damus marito queri, & dicere non illatam sibi dote aut in partem aut in solidum: & si hoc fecerit transmittere querelam, semel marito querente, & muliere quia dedit non probante. Si autem nequa intradecennium 12 queratur, taciturnitate mariti auferimus querelam; neque ei post decennium hoc agere finimus, nec annum dantes ulterius hereditus eius, fitque in hoc non nostra adversus aliquos poena, sed libertatis subjectorum diligentia. Ubi enim licet in prolixi 13 tempore (decenniū dicimus) proponere querelam: si taceri elegerit, palam est voluisse, vel si non accepit dote, omnino eum aut suos reddere heredes: his valentibus & si repudio solvi contingat matrimonium: in nullo discernitur nobis, five mulier tanquam dote offerens conscribat, five pater, five alter quispam pro ea: tempore in omni casu tali, sicuti prædictimus, extende suos effectus, & dante vel per mente querelam. Contestationem 14 vero dicimus non in sermonibus solum: (sepe enim indignationis, aut alterius incidentis occasio, talia quædam virum preparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, testes autem redempti hoc mentiuntur) sed oportet contestationem 15 in literis esse. Si autem etiam in iudicio eam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino innoscere mulieri, aut ei qui dote omnino efficerit conscripti, nam nihil est quod prohibeat maritum in fœtus hoc agere, & queri, & quasi partem quidem mulieris quod agitur, ignorare: providentiam vero sui etiam ponere nullo valere modo: & quia vel ab eo querela facta est, nescire.

C A P. II.

Generaliter 16 igitur dicendum est, intra biennium quidem matrimonio soluto five morte, five repudio, & ipsi marito, de non numerata pecunia queri & heredi ejus intra alium annum. Si vero ultra biennium usque ad decennium matrimonio extendarit, marito damus querelam & heredi-

1. Nov. 2. cap. 5. **2.** De non numerata dote, Index Regina. de dote causa vel ad scripta, non numerata, Julian. conf. 95. add. 5.C. 15. **3.** Exceptiones. **4.** Quæ 6 id est, minus negotiationis fruantur homines. **5.** Lege, non examinatas, id est, non inexcusata. **6.** Hoc sumpta est Authentica. **7.** Hoc abrogatur J. ed. cap. 1. **8.** Hoc etiam abrogatur J. ed. **9.** Ita abrogatur p. 23. Eccl. ex lib. 29. tit. 3. t. 1. **10.** Id est, si dubius annis datur matrimonium. **11.** Si enim tantum duravit matrimonium, exceptio non numerata dote anno post finietur. **12.** De tribus mensibus vid. Cujac. c. 14. de aerei. temp. **13.** Id est, initio 25. annorum. **14.** Etas enim id hic significat, & Græci, à πώνειον. **15.** Hubertus in nuptiis contrahendit finitur anno 14. in masculis: 12. in feminis, non affecto, sed expleto, vid. Novell. Leon. 74. **16.** Ita sicut Greco hoc loquitur. De curialibus Julian. conf. 93. de decurionibus, Index C A P.

C A P. I.

Propterea sanctius licentiam esse eis qui curiales sunt, dum testamento condeat, uti heredibus five curialibus ejusdem civitatis voluerint (hoc legi permitentes) five quibusvis ex suo genere, five extraneis: five curiales fuerint, five non, five in portionem non minus novem unciarum, vel certe in integrum, dantibus se tamen curiae & unitis ejus corpori & expletibus inculpabiliter functiones. Hoc valente circa ipsos filios & nepotes & residuis successores, non tamen secundum modum, secundum quem ante paulum constitutio promulgata circa eos, qui se curiae offuerunt, præceperat prolem eorum, qui se obtulerunt ad conditionem non trahens, sed tanquam si ab initio fuisse constituti curiales, ita & ipsi cum propria prole curiae uniti & albo & corpori. Neque enim quicquam differt, aut eum qui est curialis ejusdem civitatis scribere heredem, aut eum qui mox erit.

C A P. II.

Sed & si quis consanguineus curialis existens, vel aliter ab eadem conditione liber ad successionem curialis defuncti fuerit vocatus tanquam ejus qui non 3 scriptum testamentum, voluerit autem & ille seipsum dare curiae, licet ipso hoc agere, & suam voluntatem in actis indicate intra 4 menses sex: & pariter curiale cum suis successoribus atque substantia pariter, & fieri heredem, nihil omnino ex eadem substantia extendo occasione quartæ portionis seu novem unciarum, semel eo qui succederit in hereditatem aut curiali existente, aut mox extirto, & re a substantia rufus ad curiam veniente. Sed & si quis donaverit res propriae facultatis, aut multas, aut omnino non minus novem 5 unciarum vel curiali ejusdem civitatis existente, vel alii cuidam, offenserit tamen se & propriam substantiam atque prolem five qui est, five qui erit, & residuis successione curiae, cuius est qui donationem fecit, sanctius valere 6 factam sub hac conditione largitatem, omnimodo enim nobis studii dignum est videre, ut nullo modo substantia curialium alienetur a curia illius civitatis cuius sunt curiales.

C A P. III.

Ut autem non ad collusionem hec fieri videantur, & quidam domini esse curiæ hereditatum curialium aut per donations, aut per testamentum, (secundum quod prædictimus) aut ab intestato deferantur, & propter hanc oblationem, & rebus quidem frui velint, oblationem autem suam non facient: Sanctius si quidem per donationem, hoc quod prædictum est, dederit, non prius traditionem fieri rerum, sed hoc manere apud donatorem, donec qui donationem accepit, inter gesta 7 confecta apud judicem provinciæ, gratis & circa omnem nationem secundum prædictum modum, datus fuerit curiae, & mox conscriptus alio 8, tunc enim etiam res ei dari volumus. Quod si donator tradiderit res, & necdum confessione facta que accipientem societ curiae, etiam sic defendi que donata sunt curiae, usque ad novem uncias, in quibus omnino vocari curiam censimus. **§. 1.** Quod si ex testamento, aut per vocationem 9 legis, qui non est curialis, ad successionem perveniat curialis, tunc mox a morte curialis concurre curiam, & una cum defensore civitatis, præter 10 laetitione futurum rerum defuncti, descriptionem fieri rerum 11 præsentem etiam res ei qui ad hæc vocatur, & res traditæ curiae, sub facto signculo 12 tam defensoris quam 13 Deo amatoris episcopi, & dum prædicta actio gestorum factæ fuerit apud judicem provinciæ, & res fuerit curiae, secundum quod frequenter dictum est, cum subtilia, & prole que est & que fuerit, tunc eum, & res percipere & eis eum dominum secundum quod prior ille curialis fuit, nihil ab eo differre visus. His gestis fine dubio apud judicem provinciæ habuit, nisi præter omne lucrum & dispendium. Neque enim ad illusionem vel ad dispendium curiae, sed ad utilitatem nrae proteinus sanctionem, ut in perpetuum valeat, augens & corporibus & pecunias curialium facultates, atque substantias. Si vero is qui ab intestato vocatur curialis heres, non tamen existens & ipse curialis, noluerit adire & se dare curiae, curia quidem teneat novem uncias, tantummodo autem ipse dominus efficiet trium unciarum, quas ei dat & anterior lex vel si non fuerit curialis. Quod si plures fuerint ejusdem gradus qui vocantur ad curiales hereditatem, & quidam dederit se, quidam recularerunt, novem quidem uncias acciperi eum vel eos qui se dederint curiae, tres autem uncias redditos, qui ex lege vocantur, accipere heredes. Studium enim nobis est omnimodo novem uncias ad curiales ejusdem civitatis pervenire.

C A P. IV.

Sin autem defunctus fuerit quidam superflue filia, si nupta 14 quidem fuerit curialis ejusdem civitatis, dubium non est, quia præter calumiam habebit paternas res, aut in integrum, aut omnimodo novem uncias, si forte ad altum quendam patre voluerit tres uncias pervenire: & si non ab initio existent curialis nupta fuerit, accipiter autem quidam ad ejus nuptias, volens eam ad hoc accipere, ut si curialis & dare se curiae, & stabiles ei nuptias fuerint: etiam sic habere novem uncias calumiam, occasione bona circa curiam voluntaria: & qui curialis offertur rebus & gubernabit eas, propter quod & omnimodo mulieri dari eas volumus. Quod si plures fuerint filii, & quidam ex his suis curialis abutentur, etiam sic habentur, etiam sic dividenda sunt: ad residuas autem tres uncias quidem ve- nient, illi autem qui uxores eas accepterint, usuri sunt rebus ipsiis ad curiales

Regina. add. Novell. 89. cap. 3. & 4. **1.** Curialis moriens doletur debet curiae, non timet neque dureat, neque Phœnix. Ammian. 14. **2.** Kaj. Elys. diuersa p. 22. **3.** Obsequiæ. **4.** Arab. locis. vid. Ammian. lib. 14. **5.** Cives magistratus regiones non ita sunt negligendi, ut eorum dignitas praे militaris vilesat, & sunt militarium veluti servi. **6.** S. de moderatori Helenopon. Novell. 28. **7.** Id est, duci militari, Jul. hic.

8. Duci annas dignitas magistratus civilis Arabie. **9.** Objecta moderatoris Arabie. **10.** Julianus ita re est, si justitiam ferunt habeat, non timet neque dureat, neque Phœnix. Saracenorum ducens, neque pro entus domus, etc. hec ille. Phœnichi ergo, Justiniano teste, Saracenorum ducens (eu optionem). Pro opus 1. de bello Periclis, lib. 3. **11.** Id est, inventarium bororum defuncti, factio bonorum ejus inventatio, signaculum potest impone. **12.** Fides, quæcque ejus inveniatur. **13.** Signa, id est, signa sua Epiphoni, vel olim, Justiniani tempore habuerunt, fidemque Anagnites 2. Alexandri 7. Phœnici 2. Saraceni. **14.** Vid. Julian. hic num. 356. **15.** Legitimus liberorum factio geste se eant. **16.** Vid. Julian. hic num. 356. **17.** Legitimus liberorum factio minimi potest, hinc colligas, quæ de re memini alias dixisse. Et breviter, quantitas legitimæ auctoritatis vel minor potest, tolli non potest, nisi certi parentum criminibus, l. 5. **18.** leg. Julian. maior. **19.** Maechus Podofex nomine, Phœnichi Saracenorum ducens, famosus nominis latro. De Phœnichi Arabie & Saracenorum duxi. **20.** Eijschewa familiarium Ciceronis 1. adle Strabonem 16. **21.** Quam Traja-

causas, licet in dominio sint uxoris. propterea enim eis deditum res patris, ut exinde conjuges earum impleant curiae functiones. Quod si contingit deficere eam que nupta fuerit illi, qui se curiae tradidit, si quidem filios maleficos de eo haberit, apud filios eruntres, & ipsi erunt in curia, & nulla tergiversatione res indigebit. **§. 1.** Quod si femina fuerit quæ nata fuit, & si ipsa quibusdam nupta fuerit, aut curialibus ejusdem civitatis, aut qui se ipsos dediderint curiae ejusdem civitatis, similiter & ipsa habebit sine illa molesta, subiecta curiae functionibus per proprios viros. Quod si non nupta fuerint, curialibus, aut qui sunt aut fuerint, tunc secundum datam olim divisionem, nupta quidem curialibus novem uncias habebunt, propter quæ functiones curiae compleantur, residuis autem sufficiunt 15 tres uncias. Quod si neque malefici neque femina eis erunt, quoisque vir superest, habeat earum usum, expensis in eis curiae functiones, & li quidem ad secundas veneri nuptias & filiorum fuerit effectus pater masculorum seu feminarum, & has conjunxit curialibus, rufus similiter curiae servabunt corpori: quod si mortuus fuerit aut secundas nuptias non venerit, aut filias non procreans, eas non scivierit curialibus vel qui sunt vel qui fuerint, tunc recte ordine curia has res accipiet, neque enim unquam hanc partem curialium copiarum & functionum alienari concedimus: vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes, hac linea descendentes, five per masculos liberos curialium, five per generos dantes curiae, novem uncias curiae salvæ sint. Quam legem valere volumus in omni deinceps tempore, & in causis adhuc etiam nunc pendentibus, & quæ consecute sunt judiciali sententia aut amicabili intervnu abolutione.

E P I L O G U S.

1. Quæ igitur visa nobis sunt, & haec sacra lege declarata, tua excellentia custodire fessinet, maxime omnium utilitatis publicæ providentiam omnem faciens. Dat. Kalend. Aprilis. CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS.

TIT. III.

DE 16 MODERATORI ARABIÆ. 17
NOVELLA CONSTI. CII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriofiss. Orientalum prætoriorum prefecito, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

P RÆFATI O.

Cum plerosque alios provinciarum magistratus ad meliorem jam formam traduximus, qui humiles abjecti prius existentes, neque ulli rei convenienter agendi idonei, potquam in ampliore constitutus ordinem, & valentiores per omnia facta sunt, & ita rerum administrationem capessere coeperunt, ut universa in melius commutarentur: tum vero ab his etiam proconscriti & praetores, & moderatores, & veterum horum nominum amplitudine inventa esset, aucta que ipsi annona, & summa 18 potestas data, & ante omnia interdictum illis fuit, ne pernicie inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos utantur manibus, juramentis quoque rem munivimus omnium horrendissimis 19: neque aliter eis officia tradimus, quam prædictis juramentis, ita codicillis magistratus digni sunt habiti. Convertimus igitur ad Arabum regionem oculos, & requista causa, quamobrem & publicum laborem inopia, quamquam regio florentissima 20 sit, & tam magnus nos interpellant numerus in locis excedit, & omnes locum in querelam deferentes: occasio nem & causam hujus mali ex imbecillitate & impotentiæ eorum qui magistratus nati præteresse, ut differre visus. His gestis fine dubio apud judicem provinciæ habuit, nisi præter omne lucrum & dispendium, Neque enim ad illusionem vel ad spectandum curiae, sed ut utilitatem nrae proteinus sanctionem, ut in perpetuum valeat, augens & corporibus & pecunias curialium facultates, atque substantias. Si vero is qui ab intestato vocatur curialis heres, non tamen existens & ipse curialis, noluerit adire & se dare curiae, curia quidem teneat novem uncias, tantummodo autem ipse dominus efficiet trium unciarum, quas ei dat & anterior lex vel si non fuerit curialis. Quod si plures fuerint ejusdem gradus qui vocantur ad curiales hereditatem, & quidam dederit se, quidam recularerunt, novem quidem uncias acciperi eum vel eos qui se dederint curiae, tres autem uncias redditos, qui ex lege vocantur, accipere heredes. Studium enim nobis est omnimodo novem uncias